



NAUKA HISTORII NOWE WYMIARY

Profesorowi
Janowi Pomorskiemu
w 70. rocznicę urodzin

————— REDAKCJA NAUKOWA —————

Mariusz Mazur · Ewa Solska
Piotr Witek · Anna Ziębińska-Witek

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
Lublin 2024

Recenzent
dr hab. Paweł Sierżęga, prof. UR

Redakcja wydawnicza
Teresa Dunin

Redakcja techniczna
Agnieszka Muchowska

Projekt okładki i stron tytułowych
Krzysztof Trojnar

Skład
Marcin Wachowicz

Grafika na okładce: Trisna/freepik.com

© Wydawnictwo UMCS, Lublin 2024

ISBN 978-83-227-9857-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej
ul. Idziego Radziszewskiego 11, 20-031 Lublin
tel. 81 537 53 04
www.wydawnictwo.umcs.eu
e-mail: sekretariat@wydawnictwo.umcs.lublin.pl

Dział Handlowy
tel./faks 81 537 53 02
Księgarnia internetowa: www.wydawnictwo.umcs.eu
e-mail: wydawnictwo@umcs.eu

Druk i oprawa
Mazowieckie Centrum Poligrafii Sp. z o.o.
ul. Lisi Jar 29, 05-270 Marki

Spis treści

Wprowadzenie	13
--------------------	----

I. PRZYSZŁOŚĆ

Ewa Domańska Prospektywizm historiografii w ujęciu Jana Pomorskiego (rozważania wstępne)	23
Marcin Kula Jakie pole chciałbym uprawiać w historiografii?	31
Agnieszka Kolasa-Nowak Przyszłość historii. Młode pokolenie o sobie	49
Rafał Stobiecki Przyszłość historii historiografii. Głos w dyskusji	61
Violetta Julkowska Krytyczna dydaktyka historii potrzebna od zaraz	73

II. NAUKOWOŚĆ

Леонід Зашкільняк Ідея історії: її потреба і обмеження	87
Hubert Łaskiewicz W poszukiwaniu pewności i prawdy? Cel pracy historyka	97
Mariusz Mazur Postprawda w historiografii	105

Wiktor Werner

Między metaforą i algorytmem. Czy zbliża się koniec sporu o naukowy status historiografii? 123

Ірина Колесник

Антиколоніалізм/Постколоніалізм: чи корисний діалог між ними? 129

III. METAHISTORYCZNOŚĆ

Wojciech Wrzosek

Prefigurations of Thinking about Thinking 141

Maciej Bugajewski

L'Effet de visière. Wokół egzorcizmu historiograficznego, po raz ostatni (?) 151

Tomasz Falkowski

Historyczność podmiotu 161

Ewa Solska

Hamlet Szekspira i paradoks Fermiego 169

IV. MEDIALNOŚĆ

Piotr Witek

Mock-dokumentalny film historyczny – czyli w jaki sposób forma filmu dokumentalnego uhistorycznia filmową narrację i ekranowy świat przedstawiony 191

Marek Hetmański

Wizualność dokumentów historycznych – kilka uwag semiotycznych 207

Robert Stępień

Przewrót cyfrowy w archiwach i archiwistyce 217

Anna Ziębińska-Witek

Nowa historia ludowa a dyskurs muzealny 223

V. PRZYPADKI

Krzysztof Zamorski

Dżuma w karczmie u Bernata. Początek XVIII w. – szkic mikrohistoryczny 231

Лідія Лазурко

Теоретико-методологічні аспекти вивчення польських історичних часописів Східної Галичини XIX – початку XX століття 239

Віталій Тельвак

Студенти Михайла Грушевського Львівського університету неукраїнського походження: кількісна динаміка, етнічний склад, дидактичні преференції 251

Jerzy Maternicki

Neoromantyczna wizja historii Szymona Askenazego 263

Dorota Skotarczak

W świecie Jankowskich i Kamińskich. Uwag kilka o serialu *Wojna domowa* 275

Robert Traba

O nową jakość polskiej kultury pamięci, czyli historia pewnego marzenia 287

Bibliografia 293



Jan Pomorski

prof. dr hab. Jan Pomorski

Szerokiemu środowisku naukowemu dał się Pan poznać jako doskonały organizator wielu wydarzeń o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Wymienię tu jedynie największe z ostatnich lat, których miejscem stał się Lublin: XX Powszechny Zjazd Historyków Polskich, a także Międzynarodowy Kongres Marii Curie „Innowacja jest kobietą. Nauka – Biznes – Edukacja”. W tym miejscu raz jeszcze chcę podziękować za wielki trud związany z przewodnictwem pracom Komitetu Organizacyjnego Jubileuszu 80-lecia UMCS, który nasza Uczelnia obchodzi w tym roku.

Niezwykle cieszy inicjatywa współpracowników z kierowanej przez Pana przez wiele lat Katedry oraz obecnych władz Wydziału Historii i Archeologii UMCS uhonorowania Pana Profesora. Okolicznościowa publikacja z pewnością będzie najbardziej odpowiednią formą wyrażenia naszej wdzięczności.

W imieniu całej społeczności Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, z którym związany jest Pan od niemal pięciu dekad, raz jeszcze życzę Panu Profesorowi wszelkiej pomyślności oraz dumy z dokonań, dzięki którym wpisał się Pan trwale w historię Alma Mater. Wyrażam nadzieję, że w dalszym ciągu będziemy mogli korzystać z Pana życiowej mądrości i przychylności.

Z wyrazami uznania i sympatii;

[Signature]



Wprowadzenie

Do rąk Państwa oddajemy książkę *Nauka historii – nowe wymiary*. W opracowaniu jej koncepcji inspirował nas motyw „Historia dla przyszłości – przyszłość nauki historii”. Z tego powodu zaproszonych do współpracy Autorów prosiliśmy o refleksję nad najważniejszymi współcześnie osiągnięciami intelektualnymi, badawczymi, edukacyjnymi i organizacyjnymi w nauce historii. W tym obszarze odnajdujemy teorie, modele, szkoły, nurty, orientacje i zwroty badawcze, wreszcie – metafory, kategorie, idee (ontologiczne, epistemologiczne, metodologiczne, aksjologiczne), także te jeszcze nieodkryte, dopiero rozpoznawane lub antycypowane. Warto wspomnieć, że pewnym punktem odniesienia były tu dwie książki: *Niebezpieczne idee we współczesnej nauce* pod redakcją Johna Brockmana (Sopot-Warszawa 2008) oraz *Idee, które zmieniły świat* Jima Holta (Kraków 2020).

Niniejsze dzieło dedykujemy Profesorowi Janowi Pomorskiemu w związku z jubileuszem przypadającej na rok 2024 siedemdziesiątej rocznicy urodzin.



Profesor Jan Pomorski jest jednym najwybitniejszych uczniów twórcy Polskiej Szkoły Metodologii Historii prof. Jerzego Topolskiego, którą rozwija i nadal definiuje jej pole badawcze oraz zakreśla horyzonty epistemologiczno-metodologiczne, ciągle poszukując nowych wymiarów refleksji historycznej.

Jan Pomorski w latach 1973–1976 podjął studia historyczne i filozoficzne na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Stopień magistra historii uzyskał po trzech latach studiów na podstawie pracy: „Polonofilizm w Wielkiej Brytanii w okresie międzypowstaniowym. Działalność Towarzystwa Literackiego Przyjaciół Polski w latach 1830–1864”. Zaraz po ukończeniu studiów 1 października 1976 r. został zatrudniony na stanowisku asystenta w Instytucie Historii UMCS. Pod kierunkiem prof. Jerzego Topolskiego przygotował rozprawę doktorską zatytułowaną „W poszukiwaniu modelu historii teoretycznej”, którą obronił w czerwcu 1980 r. na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Habilitował się na podstawie monografii *Paradygmat „New Economic History”. Studium z teorii rozwoju nauki*

w lutym 1986 r. na UMCS. Obie prace (doktorska i habilitacyjna) otrzymały Nagrodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego. W roku 1987 J. Pomorski został kierownikiem Zakładu Metodologii Historii w Instytucie Historii UMCS. Funkcję tę pełnił do roku 2019. W 1991 r. został profesorem UMCS. Naukowy tytuł profesora nauk humanistycznych otrzymał 24 czerwca 1993 r. W latach 1993–1998, pracując na UMCS, był również zatrudniony na stanowisku kierownika Katedry Metodologii Historii na Uniwersytecie Warszawskim. Mianowanie na profesora zwyczajnego uzyskał w roku 1995 – najpierw na Uniwersytecie Warszawskim, a następnie w roku 1998 na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Początek kariery naukowej Profesora wyznacza powstała na bazie rozprawy doktorskiej książka nosząca tytuł *W poszukiwaniu modelu historii teoretycznej* (Lublin 1984), w której Autor zdradza fascynację scjentystycznym podejściem do humanistyki i historii w szczególności, aczkolwiek głównym zadaniem okazało się w niej rozpatrzenie procesu uteoretycznienia nauki historycznej jako zjawiska otwierającego przed historykami nowe możliwości prowadzenia badań, nieobecne w perspektywie historiografii deskryptywnej. Druga książka, będąca rozprawą habilitacyjną, nosi tytuł *Paradygmat „New Economic History”. Studium z teorii rozwoju nauki* (Lublin 1985). Wychodząc od koncepcji paradygmatycznej struktury nauki Thomasa Kuhna, Autor rekonstruuje teoretyczne założenia amerykańskiego modelu nowej historii gospodarczej oraz świadomość metodologiczną historyków prowadzących badania na gruncie NEH. Obie prace miały charakter pionierski, prezentujący nowe wówczas sposoby myślenia o historii oraz uprawiania badań historycznych. W trzeciej książce, zatytułowanej *Historyk i metodologia* (Lublin 1991), Profesor powraca do refleksji nad statusem historiografii jako nauki. Czerpiąc inspiracje z Kuhnowskiej teorii historii nauki oraz metodologii badań naukowych, postrzega historię jako dyscyplinę o strukturze paradygmatycznej. Wyróżnia przykładowe paradygmaty historiograficzne – historyzm, Szkołę Annales, New Economic History, marksizm, socialgeschichte. Wykazuje niezbędność metodologii dla praktyki badawczej historyków. Rozwija szereg kategorii analizy metodologicznej w historii. Prowadzi rozważania wokół problemów narracji historycznej oraz wizji świata i człowieka, wobec której sytuuje się każdy badacz próbujący poznać jakiś fragment przeszłości. Oprócz inspiracji historyzmem Kuhna obecne są tam również wpływy scjentyzmu metodologicznego Jerzego Topolskiego, wyłożonego w *Teorii wiedzy historycznej* (Poznań 1983), oraz metodologii nauk o kulturze Jerzego Kmity, znanej choćby z takich prac, jak *Kultura i poznanie* (Warszawa 1985), *Wykłady z logiki i metodologii nauk* (Warszawa 1976), *Szkice z teorii poznania naukowego* (Warszawa 1976) czy *Z problemów epistemologii historycznej* (Warszawa 1980).

Wrażliwość Profesora na kulturologiczne podejście do badań historiografii sprawiła, że w orbicie zainteresowań znalazł się powstały w USA narratywizm, a wraz z nim, ufundowana na tradycji konstruktywistycznej, narratywistyczna filozofia hi-

storii, której głównymi przedstawicielami są Hayden White i Franklin Ankersmit. Jan Pomorski, publikując pod własną redakcją zbiorowy tom *Metodologiczne problemy narracji historycznej* (Lublin 1990), wprowadził do polskiej historiografii problematykę badań nad narracją w historiografii, pokazując nowy trend w metodologii i teorii historii. Dzięki wspomnianej monografii polscy historycy mogli także zapoznać się z przemyśleniami innych specjalistów w dziedzinie narratywizmu.

W kolejnych pracach Jana Pomorskiego coraz wyraźniej zarysowywały się wpływy społecznego konstruktywizmu. Z inspiracji konstruktywistycznych powstał też programowy i uchodzący obecnie za klasyczny artykuł: *Historiografia jako autorefleksja kultury poznającej*, w którym Autor zdefiniował historię jako formę autorefleksji pokolenia i zapis samowiedzy kulturowej, utrwalony w postaci tekstów historiograficznych. Wpływy konstruktywizmu dostrzec można również w zredagowanych tomach zbiorowych: (1) *Światooglądy historiograficzne* (Lublin 2002), (2) *Między modernizmem a postmodernizmem w historiografii* (Lublin 2005), w których widać również tropy zmagania ze zwrotem postmodernistycznym w humanistyce. Profesor Pomorski, dostrzegając w nim potencjał poznawczy wynikający z intelektualnego fermentu, który wprowadził do refleksji historycznej i historiograficznej, jednocześnie pozostawał wobec nowych trendów krytyczny. Wyraz zdystansowanej postawy dał m.in. w głośnym artykule opublikowanym na łamach „Historyki”, zatytułowanym: *Czy scjentyzm w historiografii końca XX wieku jest całkiem passé?* (t. 30, 2000).

W obszarze zainteresowań metanauką odnośnie do badań historycznych pojawia się perspektywa kulturowa i społeczna. W pierwszym przypadku chodzi o antropologię historyczną i badania jej podstaw metodologicznych, w drugim o badania świadomości historycznej oraz społecznej funkcji historii. Ich owocem są zredagowane przez Profesora Pomorskiego tomy: (1) *Społeczna funkcja historii a współczesność* (Lublin 1985), (2) *W poszukiwaniu antropologicznego wymiaru historii: Aron Guriewicz i Carlo Ginzburg. Interpretacje* (Lublin 1998), (3) *Historia, metodologia, współczesność* (Lublin 1998) oraz wiele artykułów publikowanych w czasopiśmie.

W badaniach nad historią najnowszą Profesor Pomorski wiele miejsca przeznaczył spuściźnie Maisons-Laffitte. Dzięki jego zaangażowaniu wielu historyków z UMCS, a także Uniwersytetu Łódzkiego mogło rozpocząć prace badawcze w Paryżu nad dorobkiem środowiska paryskiej „Kultury”. Na seminarium Profesora powstawały rozprawy doktorskie poświęcone ludziom z kręgu Maisons-Laffitte.

W orbicie zainteresowań prof. J. Pomorskiego znalazły się również badania nad uniwersytetem. Profesor jest w Polsce jednym z pionierów tego nurtu, inicjując pierwsze w naszym kraju seminaria i doktoraty w tej dziedzinie. Niemniej jednym z najważniejszych przedsięwzięć, będących modelowym przykładem badań w działaniu z tego obszaru, była organizacja Międzynarodowego Kongresu Rektorów Uniwersytetów Europejskich „Higher Education for United Europe”, który odbył się w Lublinie w dniach 28 kwietnia–1 maja 2004 r., z udziałem 300 rektorów z ponad 30 krajów Europy. Go-

spodarzem Kongresu, dzięki staraniom prof. Pomorskiego, ówczesnego prorektora ds. ogólnych, był Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Zwieńczeniem tego wydarzenia stał się, ważny w kontekście europejskiej integracji w obszarze edukacji wyższej i badań naukowych, dokument pod nazwą „Deklaracja Lubelska”, ogłoszony 30 kwietnia 2004 r., a stanowiący do dziś istotną wykładnię europejskiej kultury uniwersytetu.

W ostatnich latach prof. J. Pomorski interesuje się neuronauką i wykorzystaniem jej ustaleń do badań prowadzonych na gruncie historii oraz innych dyscyplin humanistycznych.

Wchodząc w nowe obszary akademickiej refleksji, Profesor Pomorski nie porzucił swoich dotychczasowych zainteresowań naukowych koncentrujących się na kulturologicznie zorientowanych badaniach metodologicznych nad historiografią.

W 2017 r. nakładem Wydawnictwa UMCS ukazała się książka: *Spoglądając w przeszłość... Studia i szkice metahistoryczne* (Lublin), będąca swoistym autorskim podsumowaniem dotychczasowego naukowego dorobku Profesora. Kolejnym efektem aktywności na tym polu jest monografia zatytułowana *Homo metahistoricus. Studium sześciu kultur poznających historię* (Lublin 2019). Autor rozwija w niej swoją wcześniejszą tezę o historii jako autorefleksji kultury poznającej. Na monografię składa się zbiór rozpraw, dla których inspiracją do snucia własnych przemyśleń Autora był namysł nad pracami innych teoretyków historii oraz rekonstrukcja i krytyczny rozbiór metodologii stosowanych w książkach stricte historycznych, które uzyskały szeroki rozgłos wśród odbiorców. Profesor w pracy wskazuje na dwie postawy wobec rzeczywistości historycznej. Pierwsza to postawa sprawcy historii (*homo historicus*), który działając indywidualnie i zbiorowo, bierze udział w tworzeniu dziejów. Druga to postawa reflektującego nad własną historią (*homo metahistoricus*), który jako podmiot indywidualny lub zbiorowy prowadzi namysł nad własną przeszłością i przejawami jej obecności we współczesności. Druga postawa pozostaje wobec pierwszej w relacji poznawczej. I to ona stanowi główny przedmiot namysłu Jana Pomorskiego w jego książce. Autor uważa ją za niezwykle ważną ze względu na to, iż to dzięki niej przygodne zdarzenia z przeszłości zostają wyróżnione jako istotne i stają się wydarzeniami historycznymi. Ustanowienie owych przygodnych zdarzeń jako wydarzeń historycznych dokonuje się na poziomie ich reprezentacji, bez których zaistnienie tego, co historyczne, a więc przemijające, nie byłoby możliwe.

Owe przyjmujące postać historiografii reprezentacje, będące przejawami i efektami refleksji nad własną przeszłością, są też uwikłane w szereg społecznych kontekstów – kultur poznających charakterystycznych dla swojego miejsca i czasu. To powoduje, że różne historie (historiografie) tworzą rozmaite przedmioty badania i poznania oraz kreują odmienne, często niewspółmierne wobec siebie, obrazy przeszłości. Dlatego Autor uważa, że historiografia nie jest dostarczycielką wiedzy o przeszłości, jak często błędnie bywa traktowana, a jedynie autorefleksją współczesnych, zapisem ich samowiedzy kulturowej utrwalonej w formie narracji historycznych. Stąd pojawia się

potrzeba refleksji nad samą historiografią – konieczność autorefleksji. Historiografia reflektująca samą siebie staje się formą autorefleksji kultury poznającej, dzięki czemu pozwala uświadomić sobie własną historyczność i kontekstualność. Jest to poznawczo ważne dlatego, że historiografia, będąc z jednej strony zdaniem sprawy z tego, jak współcześni poznawczo radzili sobie z własną przeszłością, jednocześnie kształtuje umysły ludzi jako sprawców historii – twórców dziejów, przez co może wpływać na ich bieg. Z powyższych powodów Jan Pomorski w swojej książce zgłębia sześć przypadków – kultur poznających – sygnowanych nazwiskami wybitnych historyków: Jerzego Topolskiego, Zdzisława Cackowskiego, Krzysztofa Pomiana, Marca Blocha, Timothy'ego Snydera i Andrzeja Nowaka. Każda z nich jest inna, ponieważ wyrastają z odmiennych doświadczeń i różne są konteksty historyczno-kulturowe, w jakich przyszło im funkcjonować. Autor koncentruje się na uchwyceniu i zrozumieniu tego, co te kultury miały bądź mają nam współczesnym poznawczo do zaoferowania. Pokazuje nie tylko, jak owe kultury poznawczo radzą sobie z oswajaniem przeszłości, ale także jak mogą wpływać na umysły ludzi i tym samym zwrócić kształtować współczesny bieg dziejów. Książka Jana Pomorskiego *Homo metahistoricus. Studium...* nie jest adresowana jedynie do teoretyków i metodologów historii. To fascynująca intelektualna podróż po meandrach współczesnej historiografii, która uświadamia nam, jak ważna jest autorefleksja w praktyce badawczej historyków. To książka, która niezwykle inteligentnie zachęca do praktykowania autorefleksji.

Rok 2022 przyniósł kolejną ważną publikację. Tym razem był to długo oczekiwany podręcznik do metodologii historii dla studentów kierunków humanistycznych: *Wprowadzenie do metodologii historii* (Warszawa 2022). Prof. Jan Pomorski razem z prof. Ewą Domańską z UAM w Poznaniu był współpomysłodawcą projektu podręcznika oraz jego naukowym współredaktorem. We wstępie redaktorzy napisali: „Zadaniem podręcznika jest przystępne zaprezentowanie wybranych zagadnień związanych z metodologicznymi aspektami wiedzy historycznej. Ma on przede wszystkim pokazać w praktyce, jak ważną rolę odgrywa refleksja metodologiczna w rozumieniu historii jako dziedziny wiedzy i w realizowaniu jej społecznych funkcji oraz jak nieodzowna jest pomoc metodologii w zapewnieniu historii statusu wiedzy naukowej, prowadzeniu profesjonalnych badań oraz w pisaniu logicznie skonstruowanych i krytycznych tekstów akademickich”.

W roku 2023, w jednej z najważniejszych oficyn wydawnictw naukowych na świecie – Routledge, ukazała się kolejna monografia Profesora: *Polish Theory of History and Metahistory in Topolski, Pomian, and Tokarczuk. From Hayden White and Beyond* (Routledge Approaches to History, Series no. 54, Routledge, New York–London, 2023). Autor prezentuje w niej nowatorskie podejście w obszarze współczesnej teorii historii i historiografii. Syntetyzując studia nad pracą badawczą i twórczą Jerzego Topolskiego, Krzysztofa Pomiana i Olgi Tokarczuk w perspektywie metahistorii Haydena White'a, zaznacza globalnego czytelnika z dokonaniem polskiej szkoły me-

todologicznej, z rozwojem współczesnej teorii poznania historycznego w Polsce oraz wzorcami pamięci i wyobraźni historycznej w świetle twórczości polskiej Noblistki. Odnośnie do tropów rozwoju teorii historiografii na świecie w ostatnim półwieczu Wydawca zwraca uwagę na rekonstruowane przez Autora zmiany w polskiej recepcji dzieła Haydena White'a, z wyszczególnieniem badań w ramach szkoły metodologicznej J. Topolskiego i, niezależnej od koncepcji amerykańskiego historyka, teorii historii K. Pomiana. Łącznikiem obu tych wątków jest pośrednia próba rozważenia przez Autora pewnego aspektu czasu historycznego, a właściwie modelowania procesu, w którym przeszłość staje się dyskursem historycznym, uobecniając się w teraźniejszości i działając w kierunkach przyszłości. Szersze światło na to zagadnienie pada w ostatniej części książki poświęconej studium przypadku Olgi Tokarczuk. Jest to skorelowana z poprzednimi (teoretyczno-poznawczymi) wątkami rozprawa o współczesnej teorii pamięci kulturowej i historycznej wyobraźni w Europie Środkowo-Wschodniej, poniekąd budzonych i kształtowanych najpełniej poprzez twórczość literacką i artystyczną. Jest to dzieło nietuzinkowe w swojej konceptualizacji, a w pewnej mierze oryginalne, także w obszarze teoretycznej historii historiografii – nurtu badań swoją drogą opracowanego przed laty od strony koncepcyjnej przez Jana Pomorskiego. A przy tym dzieło obmyślane być może jako reakcja na znaną diagnozę François Hartog, iż przyszłość dyskursu historycznego jest poza Europą. Ta monografia J. Pomorskiego pokazuje jeden z metodycznych i metahistorycznych tropów możliwości wychodzenia z kryzysu marginalizacji Europy w tym dyskursie, a przy tym tróp ten prowadzi do naszej części Europy (czyli tzw. młodszej Europy).

W tym samym 2023 r. ukazały się trzy inne i ważne publikacje Profesora J. Pomorskiego powstałe we współpracy z A. Stawickim: (1) *Stosunek do Rosji w kontekście wojny na Ukrainie*, „Raporty Instytutu Europy Środkowej” (2023, nr 2); (2) *Reakcja opinii publicznej Trójomorza na wojnę na Ukrainie i uchodźców wojennych*, „Raporty Instytutu Europy Środkowej” (2023, nr 3); (3) *Stosunek opinii publicznej Trójomorza do NATO, EU i instytucji krajowych w kontekście wojny na Ukrainie*, „Raporty Instytutu Europy Środkowej” (2023, nr 4).

W kręgu zainteresowań naukowych Jana Pomorskiego, poza badaniami dokonań zawodowych historyków i teoretyków historii, znajduje się również historia pozaakademicka – *public history*. Problematyka historii publicznej jest podejmowana przez Profesora od ponad 10 lat na seminariach magisterskich, na których powstają innowacyjne prace magisterskie. Ich innowacyjność polega na tym, że wykraczają poza zakłętą krąg historii akademickiej. Jako przykłady Profesor wymienia prace Adama Kwapińskiego o odtwórstwie historycznym, Piotra Kubasiewicza o historycznych grach komputerowych i ich wpływie na świadomość historyczną, Magdaleny Zawadki o obecności historii w tekstach współczesnych zespołów rockowych, Wojciecha Wabika o obecności teorii spiskowych w myśleniu studentów historii czy Tomasza Zdziebłowskiego o myśleniu spiskowym w społecznościach lokalnych na przykładzie

Radzyna Podlaskiego, Michała Matejuka o formach obecności historii w prozie Andrzeja Sapkowskiego na przykładzie sagi o Wiedźminie, Magdaleny Dąbrowskiej i Magdaleny Kruszewskiej o dyskursie feminologicznym. Pracą innowacyjną pod względem formy był licencjat Pawła Brożka z roku 2009 przygotowany w postaci historycznego filmu dokumentalnego noszącego tytuł „4 czerwca 1989 r. w Lublinie”.

W domenie badawczej, edukacyjnej i organizacyjnej Profesora J. Pomorskiego znalazła się również humanistyka cyfrowa. Spektakularnym przykładem efektywnego i efektownego wykorzystywania cyfrowych technologii w nauce oraz edukacji historycznej jest mobilna aplikacja „Szlakami Polski Niepodległej – 1914–1922”, której premiera miała miejsce w roku 2019. Pionierski w skali Polski projekt powstał w zespole kierowanym przez prof. Jana Pomorskiego. Aplikacja jest cyfrowym atlasem historycznym, na który składa się 30 interaktywnych map 3D, animacji komputerowych (np. relacja z Bitwy Warszawskiej), fotografii, dokumentów źródłowych, nagrań audio prezentujących w dynamicznym ujęciu czasoprzestrzennym walkę, którą toczyli Polacy w latach 1914–1922 o Polskę. Atlas pokazuje procesy wytyczania granic odradzającego się państwa oraz obronę odzyskanej po ponad 100 latach zaborów niepodległości. Pozwala poznać dwie wizje odbudowy Polski. Dzięki temu, że autorzy przywiązywali ogromną wagę do metodologii historii wizualnej i cyfrowej, udało im się stworzyć unikalne dzieło, będące znakomitym źródłem wiedzy zdobywanej poprzez zabawę.¹ Profesor Jan Pomorski był inicjatorem i pierwszym dyrektorem Centrum Badawczo-Rozwojowego e-HUMANISTYKA UMCS. W 2020 r. z inicjatywy Profesora w Instytucie Historii UMCS powstała Katedra Humanistki Cyfrowej i Metodologii Historii, której był pierwszym kierownikiem.

W 2019 r. w Lublinie odbył się jubileuszowy XX Powszechny Zjazd Historyków Polskich. Powszechne Zjazdy Historyków stanowią z założenia formę profesjonalizacji nauki historii oraz integracji środowiska badaczy. Prof. Jan Pomorski był organizatorem lubelskiego Zjazdu oraz Autorem nowej oryginalnej formuły tego wydarzenia. Dość wspomnieć tu chociażby o przeglądzie filmu historycznego i przedpremierowym pokazie dzieła Agnieszki Holland *Obywatel Jones*, o projekcie rekonstrukcyjnym w przestrzeni Wioski Historycznej z udziałem kilkuset aktorów i rekonstruktorów z całej Europy czy też o aplikacji technologii AR/VR w reprodukcji obrazów historycznych (na czele z „Unią Lubelską” Jana Matejki). Nowatorski sznyt organizacyjnego talentu Profesora ujawnił się tym bardziej w programowej koncepcji i realizacji obchodów 80-lecia UMCS, w tym Międzynarodowego Kongresu Marii Curie-Skłodowskiej „Innowacja jest Kobietą. Nauka – Biznes – Edukacja” (21–22 października 2024), z nawiązaniem do ważnych w tym obszarze wątków życia i dzieła naszej Patronki. Swoistym znakiem probierczym tego wydarzenia była

¹ Rozmowa z twórcami aplikacji na portalu ohistorie.eu.

immersyjna obecność awatara Marii Curie, stworzonego w oparciu o technologię AI, generatywny model ChatGPT-4 i programowanie w 3D.

Jan Pomorski w Instytucie Historii prowadził i prowadzi ze studentami szereg zajęć poświęconych metodologii. Profesor na seminariach stara się uczyć metodologii metodą *case studies*, która polega w tym przypadku na analizach konkretnych prac historyków pod kątem rekonstrukcji zawartej w nich metodologii stosowanej. Metoda najlepiej sprawdza się na poziomie studiów doktoranckich. Profesor przywiązuje ogromną wagę do rozwijania umiejętności myślenia krytycznego i problemowego. Uczy tej umiejętności studentów i doktorantów sposobem polegającym na praktykowaniu zadawania pytań badawczych. Doktoranci na koniec pierwszego roku studiów mają za zadanie przedstawić rozbudowany konspekt rozprawy doktorskiej złożony wyłącznie z pytań. Według profesora jest to znakomite ćwiczenie z konceptualizacji przedmiotu badania/poznania historycznego.

Specyfikę kursowego wykładu z metodologii historii i historii historiografii Jan Pomorski proponuje oprzeć na dwóch kwestiach: (1) konieczności kładzenia nacisku na to, że nie było nigdy i nie ma dziś czegoś takiego, jak jedna, uniwersalna nauka historyczna, uprawiana jakoby tak samo przez wszystkich historyków, a w konsekwencji podkreślania, że współczesna historiografia ma strukturę paradygmatyczną; (2) organizacji egzaminu końcowego z przedmiotu, który u Profesora polega na tym, że to nie on zadaje studentom pytania, lecz to oni przychodzą z gotowym pomysłem na pytania, które sobie zadają. Dzięki takiemu podejściu do egzaminu jego temat nie jest dla studentów zaskoczeniem, lecz szansą na pokazanie, jak rozumieją dane zagadnienie. Jan Pomorski stosuje tę praktykę od kilkunastu lat i, jak sam twierdzi, niekoniecznie okazuje się ona łatwiejsza dla zdających. Pozwala jednak egzaminującemu o wiele więcej dowiedzieć się o egzaminowanym.

Profesor Jan Pomorski jest twórcą **Lubelskiej Szkoły Metodologii Historii**. Na seminarium Profesora powstało około 100 prac magisterskich i 20 doktoratów. Ośmioro doktorów już się habilitowało. Jeden uzyskał tytuł naukowy profesora. Uczniowie i współpracownicy zatrudnieni w Katedrze Humanistyki Cyfrowej i Metodologii Historii: Ewa Solska, Anna Ziębińska-Witek, Piotr Witek, Mariusz Mazur razem ze studentami i doktorantami kontynuują i w oryginalny sposób rozwijają problematykę podejmowaną przez Profesora oraz podążają własnymi ścieżkami w poszukiwaniu nowych wymiarów historii.

Ewa Solska, Anna Ziębińska-Witek, Mariusz Mazur, Piotr Witek

I. Przyszłość